

HISTORICKÝ VÝVOJ MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO

Vnútroštátne právo dosiahlo počas historického vývoja vysoký stupeň formálnej dokonalosti, tento proces si však vynútil riešiť otázky mimoštátneho záujmu, kt. sa nedali riešiť vnútroštátnymi pravidlami, ale inými, pravidlami riešiacimi vzťahy „navonok“.

Už v staroveku sa vyvinuli prvé medzinárodnoprávne normy (napr. *praetor peregrinus*, vydávanie zločincov, mierové zmluvy a pod.), tieto normy sa líšili od vnútroštátnych konsenzuálnym charakterom, ale často sa stávalo, že väčší a silnejší štát vnucoval svoju vôľu menším štátom (napr. aj Dohoda o dočasnom pobyte vojsk na území ČSSR v r. 1968 alebo „mníchovský diktát“, „viedenská arbitráž“ atď.).

Rímske právo bolo veľmi vyspelé a vytvorili sa prvé skutočné základy medzinárodného práva, *ius gentium* bolo možné aplikovať na všetky národy – bola to skôr fikcia, prétor aplikoval toto právo na základe vlastného uváženia → prvý právny dualizmus.

Z obsahovej a formálnej stránky bolo medzinárodné právo skromnejšie oproti vnútroštátnemu právu, medzinárodné právo dobiehalo vnútroštátne počas historického vývoja a dokonca aj preberalo niektoré inštitúty (najmä oblasť medzinárodného súdnictva).

Neustále sa vynárala otázka ako riešiť vzťahy medzi civilizovanejšími štátmi a tími menej civilizovanejšími štátmi → jednalo sa o regionálne pravidlá, medzi určitými susednými oblasťami; boli lokálnejšieho, ale aj globálnejšieho charakteru. Menej vyspelé územia označovali doslovne ako: „tu sú levy“ – *hic sunt leones*, čo znamenalo územie, možno s určitými prvkami štátu, avšak málo rozvinuté.

Cirkev bola do 13. – 14. st. garantom medzinárodných zmlúv, bola výborne organizovaná a dokonca niektorí považovali medzinárodné právo za súčasť cirkevného. Svoje postavenie stratila po 30-ročnej vojne, vtedy nastáva sekularizácia („ani cirkev nedokázala zabrániť hrôzám vojny“), aj oddelenie od medzinárodného práva. Cirkev nemá v súčasnom medzinárodnom práve výsadné postavenie.

Rozvoj medzinárodného práva vzniká počas kolonizácie, od 15. st., kedy nastal veľký rozdiel medzi vyspelosťou jednotlivých častí sveta. Dovedy predmet medzinárodného práva bol veľmi chudobný – jednalo najmä o vojnu a mier, teda malo skôr politický charakter, postupný rozvoj existoval aj počas stredoveku, ale až od námorných výprav nastal prudší rozvoj – bolo to najmä:

1. **námorné právo** – napr. vtedajšie Španielsko a Portugalsko si nárokovali na celé plochy oceánov, bol to dovedy neupravovaný právny artikel
2. **diplomatické právo** – tu bola najskôr len príležitostná alebo nárazová (*ad hoc*) diplomacia, čo bolo napr. cesty panovníkov do cudziny a pod.; rozvoj nastal v stálu diplomaciu v italských mestských štátoch, kt. boli schopné v obchode, ale slabé vojensky – práve preto potrebovali včasné informácie od okolia

3. **vojenské právo** – voľakedy boli vojny totálne, nepriateľ bol každý kto nebol príslušníkom danej armády na bojisku, ale cirkev a medzinárodné spoločenstvo tlačili na miernejšiu formu vojen; dotedy totiž neexistovali žiadne právne prekážky konfliktu, iba formálne (napr. nezaútočíme, pretože sú silnejší, pretože je sviatok atď.) → postupne prevládla myšlienka, že protivník = štát, predstavovali len jeho ozbrojené zložky, nie všetko obyvateľstvo; takto vznikli pravidlá humanizácie konfliktov, tiež sa pripája aj snaha zakázať konflikty, bohužiaľ bez úspechu; až dnes Charta OSN čiastočne zakazuje konflikty

Významné osobnosti medzinárodného práva:

- **Alberico Gentili** – talianský diplomat, bol právnik a zaoberal sa medzinárodným právom, presadil koncepciu diplomatickej imunity (počas obvinenia šp. veľ. Mendosa) v Anglicku za vlády Alžbety I.
- **Hugo Grotius** – nadviazal na Gentiliho, za základ medzinárodného práva považoval *ius gentium* (referoval na Digestá, napr. *pacta sunt servanda*) – čiže abstraktné pravidlá.

Od 18. st. vzniká dôležité centrum, kt. udávalo vývoj medzinárodného práva – štáty západnej Európy, oni riešili vzťah k novoobjaveným územiám – rozhodlo sa, že nie sú štátmi, v dôsledku nevypelosti, ich územia sa považovali za *res nullius* a podliehali vyvlastneniu. Niektorí napriek tomu s nimi obchodovali (aj keď za smiešne sumy) a považovali ich za subjekty právnych vzťahov. Aj Hugo Grotius tvrdil, že zásady humanitárneho práva sa majú aplikovať len na národy, kt. dosiahli určitý stupeň civilizovanosti – takže ich nepovažoval za subjekty medzinárodného práva.

Takto nastala diferenciácia vzťahov európskych štátov k týmto územiám a vznikali rôzne územné zoskupenia – protektoráti, kolónie a pod. → dôsledky:

- často, ak kolonizátori opustili dané krajiny, nechali ich v žalostnom stave
- povolili vznik štátu, ale často sa tým len posilnili domorodé kmeňové väzby, alebo nastal úpadok pôvodnej federácie

Zmena nastáva od 17. – 18. st., kedy sa vytváral **system aliancií**, kt. boli podobne silné a tak sa nedovážili do seba pustíť – cieľom bolo, aby jeden štát príliš nezosilnel a nediktoval ostatným; to pretrvalo až dodnes. Ak si štáty chceli navzájom niečo vyriešiť, zvolali medzinárodné kongresy.

Neskôr sa vytvorili **medzinárodné spoločnosti** – Spoločnosť národov, no ukázalo sa, zhruba po 20. rokoch, že tento nápad nefunguje (2. svetová vojna). Zrušili sa aliancie, zriadila sa OSN, čo bol ďalší pokus o medzinárodnú spoločnosť, a jej Bezpečnostná rada, kt. mala riešiť konflikty, ale aj to sa ukázalo ako neúčinné (studená vojna) a už v 1949 sa zriadila NATO a neskôr, napr. v 1955 Varšavská zmluva, teda systém aliancií je plne aj dnes zachovaný.

Pojmy historického vývoja:

- **kapitulčné zmluvy** (ich obsah – členil sa na kapituly, nejednalo sa o žiadnu kapituláciu) – vyspelé štáty využívali takéto zmluvy na vlastný prospech (zmluva USA – Japonsko), vyplývalo im veľa práv, mali často vlastného konzula a importované vnútroštátne právo v danej krajine; zanikli po 1. svetovej vojne
- **inštitút uznania štátu** – do 20. st. bol takmer výlučne vo forme konštitutívnej povahy („ak sme ťa uznali, si štát, ak nie, tak nie si“), dnes je vo forme fakticity (čiže trio – územie, obyvateľstvo, št. moc = to sú faktické podmienky), ale často sa k znakom štátu prikladá aj vôľa národa – realizácia práva národa na sebaurčenie (teda nie umelo vytvorený štát)

SUBJEKTY MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO

Neexistuje žiadna norma, kt. by určovala čo je a čo nie je subjekt medzinárodného práva, avšak existuje určitá doktrína medzinárodného práva, kt. sa pripôsobuje potrebám vývoja. Vo všeobecnosti je subjekt práva spôsobilý na PP a na PÚ, ale nie všetky subjekty v medzinárodnom práve majú rovnaký rozsah právnej subjektivity – v minimálnej miere spôsobilosťou na PP a v maximálnej miere aj na PÚ.

S rozvojom vedy a techniky nastáva vznik špecializovaných oblastí úpravy medzinárodného práva → medzinárodné medzivládne organizácie (Greenpeace, ELSA); takto vznikol ďalší subjekt medzinárodného práva okrem štátu, a nakoniec (od pol. 20. st.) aj jednotlivci. Najväčšiu úlohu majú však naďalej štáty.

Teda subjekty medzinárodného práva sú tri základné:

1. štát

Štát je zriedkavejším subjektom vo vnútroštátnom práve, skôr v medzinárodnom práve, tam je základným subjektom, on rozhoduje aj o ďalších subjektoch – v dôsledku štátnej suverenity.

Proces uznania štátu ako medzinárodnoprávneho subjektu je politickoprávny proces, napr. Izrael bol prijatý do OSN aj keď nemal pevné hranice, alebo Chorvátsko, vtedajšia vláda ovládala len 1/3 územia a pod. Berie sa preto do úvahy aj spôsob vzniku štátu, právo národa na sebaurčenie (Severocyperská republika zriadená viac-menej tureckou armádou).

Vyplýva tu aj otázka, či sa dá považovať za štát určité územie ako napr. dnešný Irak, Somálsko, Afganistan a ďalšie; prax ukázala, že je to často nevhodné.

Či je štát zložený alebo jednotný, je z medzinárodného práva určené spôsobom zastupovania – keď federácia je zastupovaná len federatívnymi orgánmi, je z hľadiska medzinárodného práva jednotným štátom.

Zánik štátu ako subjektu medzinárodného práva, je totožný s príkladmi spomínanými v štátovede.

2. medzinárodné medzivládne organizácie

Ich korene sú na prelom 19. a 20. st., 20. st. sa dokonca nazýva aj storočie medzinárodných medzivládnych organizácií. Je pre nich typické, že štáty im zverujú určitú kompetenciu – základ ich subjektivity má právnu povahu, nie faktickú ako pri štáte. Vznikajú na základe zmluvy a ich cieľ je špecializovaný.

Čo sa týka ich kompetencií – niektoré sú spôsobile v rozsahu svojej pôsobnosti uzatvárať medzinárodné zmluvy, napr. so štátmi a existuje tu aj zodpovednosť za protiprávne konanie

Popri medzinárodných medzivládnych organizáciách existujú aj dočasné subjekty medzinárodného práva ako – **národnooslobodzovacie hnutia** (najmä palestínske, to vystriedalo už množstvo prostriedkov boja) – tie sú dočasné subjekty medzinárodného práva, vznikli spolu s právom národov na sebaurčenie v 19. st. – hneď vyplynula otázka, či sa dá tohto práva domôcť vojenskou cestou (národnooslobodzovacieho hnutia), dnešná úprava povoľuje – vojenskou cestou vytvoriť vlastný štát → treba však rozlišovať medzi národnooslobodzovacími a povstaleckými hnutiami, povstalecké sa snažia zvrhnúť vtedajší politický režim, národnooslobodzovacie hnutia nie.

Pre takéto hnutia je dôležité ovládať aspoň určitú časť územia – štát v stave zrodu (*in statu nascendi*), niekedy dokonca nemajú žiadne územie a operujú spoza hraníc.

Takéto subjekty *in statu nascendi* môžu uzatvárať zmluvy, majú aj pobočky (napr. palestínske hnutie v Prahe) – keď uspejú vo svojom boji, tak ich vedia rýchlo pretransformovať na štátne pobočky.

Dočasnými subjektami sú aj **povstalecké hnutia** – tam sa jedná už o štát, teda bolo realizované právo národa na sebaurčenie. Jedná sa o pokus o vytvorenie novej vlády vojenskou cestou – napr. v ústave sú defekty, temperament obyvateľstva si to nedokáže inak vymôcť atď. → povstalci sa snažia vytvoriť novú výkonnú moc a snažia sa aj o uznanie, tiež majú pobočky, uzatvárajú zmluvy.

Centrálne vlády sa tomu priečia, znamená to, že štát nie je schopný výkonu vlády na celom území, znižuje sa jeho kredibilita na poli medzinárodnom. Tiež je otáznym aj ekonomický osud novovzniknutých štátov a ďalšie faktory.

Nevládne organizácie, tie nemajú právnu subjektivitu (nie sú subjektami MPV), pretože ich nezaložili štáty. Môžu sa však podieľať na vzniku nových pravidiel pre medzinárodné právo, monitorujú dodržiavanie zmlúv a pod. Keďže nie sú subjektami MPV, vznikajú na základe medzinárodného súkromného práva.

3. jednotlivci

Jednotlivec dlho nebol subjektom medzinárodného práva, skôr bol odberateľom výhod a nevýhod záväzkov štátu; jedným z prvých subjektov sa stali námorní piráti – trebalo ochrániť slobodu morí – aby pirát mohol byť zodpovedný, musel sa stať subjektom medzinárodného práva.

Vyplynula otázka, či sa za porušenie medzinárodnej zmluvy môže zobrať na zodpovednosť aj jednotlivec – Wilhelm II. bol takto prvýkrát bratý na zodp. za porušenie svätých zákonov vojny.

Existujú aj ďalšie špecifické subjekty ako Červený kríž, Rád Maltézskeho Rytierov, Svätá Stolica; alebo aj napr. mestá so špecifickým statusom – existuje viacero štátov, kt. si nárokujú na ich územie.

POJEM, PREDMET A OSOBITOSTI MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO

Je to súbor právnych noriem, kt.upravujú vzťahy medzi subjektami, štátmi a inými subjektami medzinárodného práva; čo sa týka jednoduchej definície. Tu treba rozlišovať aj medzinárodné právo súkromné – to neupravuje vzťahy medzi štátmi, ale vnútroštátne vzťahy s cudzím prvkom (napr. manželstvo s cudzincom).

Popri medzinárodnom práve sa rozlišuje aj právo medzinárodných organizácií – to upravuje zmluvy medzi štátmi a medzinárodnými medzivládnyimi organizáciami a takýmito org. navzájom.

Predmet úpravy vnútroštátneho práva je vždy uvedený v niektorom z článkov medzinárodnej zmluvy. Medzinárodné právo môže upravovať akúkoľvek otázku, predmet úpravy, je to to, čo zmluvné strany zaujíma – potvrdilo sa to byť užitočné a nevymedzovať presne predmet jeho úpravy, aj preto, že pokrok prináša stále nové oblasti úpravy medzinárodného práva (letectvo, kozmický priestor, životné prostredie).

Obmedzenia pre predmet úpravy:

1. stále existujú otázky, kt. štáty považujú za svoju vnútroštátnu záležitosť – toto je relatívny termín, je to to, čo štát nechce v danom období upravovať – medzinárodné právo často zatláča predmet vnútroštátneho práva
2. otázky, kt. sú v rozpore s kogentnými pravidlami medzinárodného práva – existujú pravidlá, napr. vo Viedenskom dohovore z r. 1961, kt. sa nazývajú kogentné, tieto nemôžu byť v rozpore s predmetom zmluvy s inými štátom, org. a pod. s následkom okamžitej absolútnej neplatosti – nulitá zmluva

Osobitosti medzinárodného práva (oproti vnútroštátnemu) existujú v oblasti subjektov, prameňov a sankcií:

1. **základným subjektom sú štáty** – sú si právne rovné, aj keď napr. ekonomicky nie sú (platí: „1 štát, 1 hlas“); vylučuje sa akákoľvek podriadenosť štátu
  - systém medzinárodného práva má konsenzuálnu povahu
  - stále existovala snaha zúžitkovať ekonomickú silu štátov, čo bolo bežné dávnejšie, pri absencii právnej rovnosti
2. **pramene a ich tvorba** – štáty sami pripravujú návrhy zmlúv, neexistuje jeden centrálny org.; no existuje napr. Komisia pre medzinárodné právo pri OSN, kt. pripravuje návrhy zmlúv, štáty ale podpisujú, čiže sa jedná o pomocný orgán
  - aj tu platí konsenzuálny charakter – norma musí mať súhlas najmenej 2 štátov
3. **všeobecne platný mechanizmus sankcií neexistuje** – existujú:
  - a. svojpomocné, individuálne sankcie – je otázne, či sú dostačujúce; po druhej svetovej vojne prevládol názor, že nie sú dostačujúce
  - b. systém kolektívnych sankcií – sú v Charte OSN a rozhoduje o nich len Bezpečnostná rada OSN – pri kolektívnych sankciách existujú aj kolektívne sankcie s použitím ozbrojených síl – pri individuálnych sa nemôžu použiť

PRAMENE, SANKCIE A VZŤAH MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO A VNÚTROŠTÁTNEHO PRÁVA

Pramene medzinárodného práva – neexistuje jednoznačné pravidlo, kt. pramene treba považovať medzinárodnoprávne, napr. čl. 38 Štatútu medzinárodného súdneho dvora hovorí – v spore môže pôsobiť aj vnútroštátne právo, medzinárodné zmluvy, obyčaj a všeobecnoprávne zásady používané civilnými národmi.

Základné pravidlá pre pramene:

- 1) **medzinárodná zmluva** – líšili sa podľa obdobia, bolo tu aj „lovenie v kalných vodách“, kedy sa viac používali obyčaje ako výslovné články zmlúv – bolo vždy pre niekoho výhodnejšie; od 20. st. sa jednoznačne začínajú používať viac zmluvy, ich záväzky sú v písomnej podobe a ľahko identifikovateľné
  - nie vždy bolo výhodné jednoznačné znenie a tak vznikli kompromisné zmluvy
→ medzinárodné súdy vykladajú medzinárodné právo v týchto zmluvách
- 2) **obyčajové pravidlá** – vznikajú z praxe štátov, napr. pri úprave kozmického priestoru, prelietavanie družíc cez územie štátov – tu vznikajú rôzne postoje, či sa jedná o vzdušný alebo nevzdušný priestor; podmienky pre nepísané pravidlá:
  - a. *usus longaveus*
  - b. *opinio iuris sive necessitates*
  - obe sú condition sine qua non; obyčajové pravidlá často vyvolávali kalné vody v medzinárodnom práve

Sankcie v medzinárodnom práve verejnom sú:

1. **vojnové** – napr. za použitie zakázanej zbrane
2. **proti mieru** – napr. za rozpúťanie vojny
3. **proti ľudskosti** – napr. za genocídu

Zločinci môžu byť súdení pred vnútroštátnymi orgánmi alebo medzinárodnými orgánmi, napríklad vojnoví zločinci mohli zaútočiť na viacero krajín a tak je tu snaha o zabezpečenie neutrality pri rozhodovaní a vine a treste.

Nastala potreba presunúť aj ochranu základných ľudských práv a slobôd na medzinárodnú úroveň, pretože často sa štáty odvolávali ako na svoju vnútroštátnu záležitosť. Prvý pokus nebol na úrovni medzinárodnej zmluvy, ale deklarácie – Deklarácia ľudských práv, prijalo ju Valné zhr. OSN; stala sa však dobrým východiskom pre ďalšie akty medzinárodného spoločenstva.

Východiskom pri ľudských právach je prirodzenoprávna úprava – právo platné pre každého bez rozdielu. Tomu zodpovedá aj materiálna úprava – tiež každej oblasti zodpovedá daný výbor; okrem súdu v Haagu sa vytvorili aj ďalšie príslušné súdy pre rôzne oblasti života.

Štáty často priznali materiálne práva, ale nepripustili poškodených k súdu – existovali rôzne obmedzenia, postupne sa rušili.

Jedna z najdôležitejších otázok v priebehu historického vývoja medzinárodného práva – aký je vzťah záväzkov vnútroštátnych a medzinárodnoprávných – prijal sa názor, že záväzky z medzinárodnoprávných zmlúv sa musia plniť bez ohľadu na vnútroštátny poriadok – nepriamo sa nadradili nad vnútroštátne právo. Je to bez ohľadu na situáciu v štáte.

Modely :

1. **uzavretý** – dualistická teória – tu platí oddelenosť právnych systémov (Írsko); medzinárodná zmluva sa tu nemôže stať súčasťou vnútroštátneho práva, transformačný proces je zložitý a nemusí byť komplexný
2. **polouzavretý** – nie všetky zmluvy môžu byť aplikované, napr. prepúšťajú sa len zmluvy o ľudských právach (self-executive treaties), tieto majú prednosť pred vnútroštátnou úpravou; preto treba určiť prednostné usporiadanie a spôsob uverejnenia (napr. v zbierke)
3. **otvorený** – monistická koncepcia – tu neexistuje transformačný proces, je to pružné reagovanie na prijatie nejakej medzinárodnej zmluvy – sú tu doložky pre usporiadanie existujúcich vnútroštátnych predpisov